

առաջ՝ աղբով ծածկելու, ու ետքը արօրով ան աղբը թաղելու է. աս վերջի գործողութիւնը մարտի մէջ կամ ապրիլի սկիզբները կ'ըլլայ:

Հ. Լաթըր ինչ ընելու է.

Պ. Տափանով հողուն երեսը շտկելէն ետեւ՝ իրեք իրեք ոտնաչափ հեռաւորութեամբ 8 բլթաչափ խոր ծակեր բանալու, ու ան ծակերուն մէջ տնկելու է՝ ապրիլի սկիզբէն ինչուան մայիսի կէսը:

Հ. Լ'նչպէս տնկելու է գետնախնձորը.

Պ. Սանր գետնախնձորները մէյ-մէկ հատ ան ծակերուն մէջ կը թաղեն. իսկ որոնք որ մեծ են՝ կտոր կտոր կը կտրեն, անանկ որ ամէն մէկ կտորը մէյմէկ կամ երկերկու աչք ունենան: Լորբեմն ստրկած կճեպը կամ աչքը մինակ կը տնկեն. բայց աս կերպը ամէն անգամ առատ չպտղաբերեր: Լորկրագործները կ'ըսեն թէ կտրելէն ետքը չցանած՝ զանոնք չորցընելը աղէկ է. ոմանք ալ աղի ջրի մէջ կը թրջեն:

Հ. Տնկելէն ետքը ինչ հոգ ընելու է գետնախնձորին վրայ.

Պ. յետէն ետեւ արտին վրայէն ատամնաւոր տափան մը անցընելու է որ գէշ խոտերը խլուին, և բունծերը փշրուին:

Հ. Լորբոր քիչ մը բարձրանայ՝ ինչ ընելու է.

Պ. Վէշ խոտերը խլելէն ետքը, որչափ որ ցողունը բարձրանայ՝ անոր քովը հող գիզելու է. ուշ առաջ եկող տեսակներուն՝ գետնին, մէջ թաղուած ցողունն ալ արմատ կուտայ:

Հ. Վետնախնձորը քանի տեսակ է.

Պ. Հատ տեսակ է գետնախնձորը, որ պզտի պարտեզներու մէջ կը մշակուի. իսկ արտի մէջ մշակուածներն են ճերմակն ու գեղինը:

Հ. Լ'ղէկ տեսակ գետնախնձոր ունենալու համար ինչ ընելու է.

Պ. Փորձով տեսնուած է, որ եթէ հասունցած հունտերը ժողվես և ինչուան գալ գարուն պահես, ու օգերը

տաքնալուն պէս ցանես նէ, մանր գետնախնձորներ կուտան. ասոնք երկրորդ տարին նորէն որ տնկես, շատ աղէկ գետնախնձորներ կուտան, և կրնաս շատցընել. աս կերպով կ'աղէկնան անոնք՝ որ իրենց բնական յատկութիւնները կորսընցուցած են:

Հ. Վետնախնձորը ինչպէս կը քաղեն.

Պ. Լալանով կամ հոսելիով կը հանեն գետնախնձորը. բայց աս բանիս համար կրնայ գործածուիլ նաև առանց կորեպեղի արօր մը:

Հ. Վետնախնձոր մշակելը ինչ օգուտ ունի.

Պ. Լ'ս բոյսը քիչ անգամ կը փճանայ, շատ բերք կը բերէ, ու աղէկ ալ կը ծախուի. օր օրուան վրայ գործածութիւնը կ'աւելնայ. ցորենի տեղ ալ կրնայ բուսել. երկու լիպրէ ցորենը կամ հացը որչափ որ սննդարար է՝ 7 լիպրէ գետնախնձորն ալ նոյնչափ է. և թէ որ տեղ մը առատ ցանուի աս բոյսը, ան տեղը սովի վախ չըլլար:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թէ Տարրիէ Էնչուան Կիմա Ինչ Գործեր Ըրէր Եւ Խուցելու Կամար:

Հիւս ատենէն ի վեր մարդս տեսնելով թէ իրմէ շատ վար եղած արարածները այնպիսի կատարելութիւններ ունին՝ որ ինքը չունի, ուզեց կերպով մը ան կատարելութիւնն ալ ձեռք ձգել, և իր խելքովն ու հանձարովը շատ բանի մէջ ան չունեցած զգայարանքներուն պակսութիւնը լեցուց. ուստի վաղուածքը սաստկացընելու համար ահագին կենդանիները սանձեց, ու ձիու՝ փղի և ջայլամի վրայ հեծնելով ճամբորդութիւններ ըրաւ. ջրի մէջ ոչ միայն նաւերով, այլ նաև ձուկի պէս լողալով սկսաւ քայլել. օգուտ մէջ ալ օդապարիկ գունտերով

սկսաւ պտրտիլ: — Սենք օդապարիկին վրայ ընդարձակ տեղեկութիւն տուած ըլլալով, հիմա հոս կ'ուզենք ցուցնել՝ թէ ան սքանչելի գիւտէն առաջ մարդիկ ինչ հնարքներ գտեր են, և ինչ փորձեր ըրեր են թռչելու համար:

Ա. Իմենէն առաջ հին առասպելեաց պատմութեան մէջ կը տեսնենք Ղաեդաղոս անուանով մէկը, որ երևելի արձանագործ մըն էր Իթէնքի մէջ, և այնպէս աղուոր արձաններ կը շինէր որ բանաստեղծները կ'ըսեն՝ թէ զանոնք կապած չըլլար նէ կը փախչէին: Իսկայ վախճալով որ չըլլայ թէ իր թռուր Ղադոս զինքը անցնի վարպետութեան կողմանէ, զանիկայ սպաննեց, և ինքն իր Իկարոս տղուն հետ Լրետէ կղզին փախաւ: Ինչ ատեն Լրետէի թագաւորը Սինովս անունով մէկն էր. Ղաեդաղոս Լրետէին մեծ լաբիւրինթոսը շինելէն ետեւ, երբոր կ'ուզէր ելլել երթալ, Սինովս զինքը Իկարոս որդւոյն հետ ան լաբիւրինթոսին մէջը բանտ դրաւ: Ղաեդաղոս ալ իրեն ու իր որդւոյն համար խոշոր թռչելի շինեց փետուրներով ու մոմով, որդւոյն ալ ապրսպըրելով որ միշտ ցածերէն թռչի, երկուքն ալ լաբիւրինթոսէն ելան, դէպ ի Խտալիա սկսան թռչիլ: Իկարոս իր հօրը խրատին մտիկ չընելով, սկսաւ բարձրերէն թռչիլ կ'ըսեն, այնպէս որ արեւուն տաքութեամբը մոմը հալեցաւ, ու թռչելը այրեցան, ինքն ալ ընկաւ ծովուն մէջ. և իր անունէն ան ծովն ալ Իկարեան ըսուեցաւ: Իսկ Ղաեդաղոս անմնաս հասաւ ինչուան Վալապրիա: Շատերը աս առասպելը այսպէս կը մեկնեն՝ թէ Ղաեդաղոս Լրետէէն առագաստաւորնաւով փախեր է, և ուրիշները թիակներով չեն կրցած անոր ետեւէն հասնիլ:

Բ. Լաբարիս անունով սկիւթացի մը կար կ'ըսեն, որ Լպոզոնի քրմապետն ըլլալով իրմէն մէկ թռչողնեա մը ընծայ առեր է եղեր, և կ'ըսեն թէ անով երկայն ճամբորդութիւն

ներ կ'ընէր:

Գ. Լանոբատեանք ըսուած Ժողովրդեան համար կ'ըսէ Ստրաբոն՝ թէ թռչի ձեռով մեքենաներ կը շինէին, և անոնց մէջ մուխ լեցընելով կը թռչէին:

Դ. Լաբիտաս տարենտացի երևելի երկրաչափը մէկ աղաւնի մը շինեց որ կը թռչէր կ'ըսեն. ըսող ալ կայ թէ ինքն ալ թռչիլ ուզելով՝ դահավէժ ընկեր մեռեր է:

Ե. Սոնէր Պաքոն անուանով անգլիացի կրօնաւորը Ժ. Դարուն մէջ շատ երևելի եղաւ աստղաբաշխութեան, բնալուծութեան, մեքենաբանութեան ու չափաբանութեան մէջ. ասիկայ կիզողական հայելիներ շինեց, ակնոցի՝ դիտակի ու մանրացուցի վրայ ալ առջի տեղեկութիւնները տուաւ. ոմանք կ'ըսեն թէ նաեւ վառօդն ալ ինքը հնարեց, կամ գէթ ինքը նախ անոր բաղադրութիւնը և բռնկելուն կերպը գիր անցուց: Կ'ըսեն թէ ասիկայ մեքենայ մը շինեց որ օդուն մէջ կը կենար. աս մեքենային գլխաւոր կտորներն էին՝ երկու հատ պղնձէ բարակ թիթեղէ գունտեր, որոնց մէջի օդը պարպելով օդէն թեթեւ կ'ըլլային. անոնց մէկ նստարան մը կապած էր, և վրան մարդ մը կրնար նստիլ ու վեր ելլել:

Ինչուան հիմա պատմածնիս կէս մը առասպել, կէս մըն ալ անստոյգ ու անկատար բաներ ըլլալուն՝ թողունք, ու աւելի ստոյգ փորձերը դնենք, թէպէտ ասոնց ալ ամենուն ճշմարտութեանը երաշխաւոր չենք կրնար ըլլալ:

Ա. 1460^հ Յովհաննէս Սկրտիչ Տան թէ անունով մէկը Փերուճիա քաղքին խիստ բարձր աշտարակէն ելաւ բարձրացաւ ինչուան 97½ մետր տեղ (300 ոտք). և քանի մը վայրկեան օդուն մէջ անշարժ կենալէն ետեւ, թռչելուն ուժովը Տրասիմեն լճէն իրեք մղոն հեռացաւ. բայց նորէն Փերուճիա դառնալու ատենը՝ ձախ կողմի թռչել կառավարելու երկաթը

կոտրեցաւ, ինքն ալ վար ընկաւ, ու մէկ ազգորը կոտրեցաւ :

Բ. Երկու դարուն վերջերը Երրիմ պէրկ քաղքին մէջ ծեր երաժիշտ մը օգուն մէջ թռչելու կերպ մը գտաւ, և ինքը իր հնարած երկու խոշոր թւերը շատ աղէկ կը կառավարէր կ'ըսեն :

Գ. Յաջորդ դարուն Պալորի անուանով իտալացի մը շատ փորձերէն ետե՛ղսականակաւոր թւեր շինեց, թռչնոց թւերուն նմանցընելով, և աշտարակի մը ծայրէն թռչելով՝ խել մը ատեն օգուն մէջ հաւասարակշիւ կեցաւ, ետքը թւերը շարժելով՝ իրեք անգամ Սէն գետին այլեայլ ճիւղերէն անցաւ. բայց յանկարծ արեւելեան սաստիկ հով մը ելաւ՝ անոր ընթացքը արգիլեց, ինչուան որ խեղճին ուժը պակսելով ընկաւ մեռաւ :

Դ. Դժբաղդ դիպուածը ամենէին վախ չձգեց յանդուգն մարդկանց սիրտը, թէպէտ և գրեթէ ամէնքն ալ նոյն փորձանքին հանդիպեցան :

Ե. Երկու տասներորդ դարուն Պենիէ անունով դարբին մը սկսաւ թռչելու յարմար թւեր շինել ու ծախել. նոյն թւերով ինքն ալ կրցաւ ինչուան 32 $\frac{1}{2}$ մեթր (100 ոտք) տեղ թռչիլ բարձրանալ, և առանց վնասուելու վար իջաւ :

Զ. 1660^{ին} Վուք և () լիվիէ անգղիացիները ձեռքերնուն և ոտուրնուն վրայ շինծու թւեր յարմարցընելով, խել մը տեղ բարձրացան : Եւ մերոյ տի Սալամերիա անունով սպանիացի կրօնաւոր մըն ալ ուղեւոր նոյն կերպը փորձել՝ դժբաղդու թեամբ ընկաւ մեռաւ :

Է. 1670^{ին} Ֆրանչիսկոս Լանա ըստուած պրէշիացի կրօնաւորը մեքենայ մը շինեց օդային ճամբորդուի ընելու համար. ասիկայ մտածեց որ պզտի նաւակի մը մէջ չորս հատ՝ մէջի օդը պարպած գնտակներ հաստատէ նէ, կրնայ նաւակը օգուն մէջ բռնել. անկէ զատ՝ առագաստ մըն ալ հաստատեց՝ նաւակը դէպ'ի ուզած կողմը

շտկելու համար. բայց աս բանս անկարելի էր, վասն զի մէջի օդը պարպուած գնտակները դրսի օդէն ամէն դիպ ճնշուելով՝ անկարելի էր որ բարձրանային. վերի օդին մէջ ալ սաստիկ հովի յորձանքներ ըլլալուն, անանկ պարզ առագաստ մը բանեցընելն ալ անկարելի էր. աս ընդդիմու թիւններով իրեն գիւտն ալ անգործ մնաց :

Ը. 1744^{ին} Լուզման անունով Իսպանացին արծիւի ձեւով մեքենայ մը շինեց ու անով օդին մէջ կը թռչէր, արծիւին թւերը իր ձեռքովը կը շարժէր. կ'ըսեն թէ ասիկայ քանի մը անգամ Տագոս կամ Դակոյ գետին վրայէն ալ անցեր է. եթէ տէրու թիւնը չարգիլէր, թերեւ աւելի կըրնար իր գիւտը կատարելագործել :

Թ. 1772^{ին} Տէֆորտ Թանփ անունով գաղղիացին նաւակ մը շինեց, վրան խոշոր անկարգել մը, և միջատներու թւերուն նման թւեր հաստատեց. բայց իր փորձը մտքի դրածին համեմատ չեկաւ :

Թ. Յաջորդ տարին Փարիզի մէջ Պաքուիլ անունով մէկը իր տանը երգիքէն թռաւ, և քիչ մը ատեն Սէն գետին վրայ կենալէն ետե՛ղս անխոհեմութեամբ նաւու մը վրայ ընկաւ, ու սաստիկ վնասուեցաւ : Երկուստեք դժբաղդ գտնուեցան Պատուա քաղաքը յիսուսեան կրօնաւոր մը, և Փարիզ ուրիշ կրօնաւոր մը՝ սրբոյն Կայետանոսի կարգէն :

Ժ. Եւ վերջի փորձերէս քսանչորս տարի ետքը 1797^{ին} Վալէ անունով պատանի մը փորձ մը ըրաւ Փարիզու մէջ : Լոնրկին վրայ երկու թւ ու հովահարի ձեւով ալ պոչ մը շինէր էր, որոնք ձեռքերովն ու ոտքերովը կը շարժէր կը կառավարէր. ասով Սարպէօֆ ըստուած պարտեզին մէջի բարձր կոթողին ծայրէն թռաւ, և քիչ ատենի մէջ աղէկ բարձրացաւ. բայց ետքը անհնարին արագութեամբ գահավիժելով շատ վնասուեցաւ :

ԺԱ. Եւ ըսեն թէ 1808^{ին} Վէնայի

մէջ Յակոբ Տէկէն անունով վար-
պետ ժամագործ մը շատ անգամ
թռչելու փորձեր ըրեր է ժողովրդեան
առջև, և երբեմն $17\frac{1}{2}$ մեթր (54
ոտք), երբեմն 30, և երբեմն ալ ին-
չուան 50 մեթր տեղ բարձրացեր է :

Իրեն շինած թռչելու բացուած ա-
տեննին $7\frac{1}{3}$ մեթր (22 ոտք) երկայնու-
թիւն ունէին, և ամենէն լայն կտորը
28 տասնամեթր ($8\frac{1}{2}$ ոտք) էր . ինքը
աս թռչելու ուղածին պէս կ'ելէր
կ'իջնար . ոմանք ալ կ'ըսեն՝ որ եթէ
հովը իրեն ընթացքը չարգիլէր, մէկ
ժամուան մէջ 14 փարսախ տեղ կըր-
նար երթալ : Իմէն մէկ թռչելու շար-
ժելուն 42 խորանարդ մեթր (130
ոտք) օդ կը շարժէր, և ամէն մէկ զար-
նուածքին ուժը 78 քիլոկրամ ծան-
րութեան կը հաւասարէր :

Եւրոյն մարդը 1812^{ին} յունիսի 10^{ին}
Փարիզի թիւրքի ըսուած պարտեզէն
ելաւ, և ինչուան 58 $\frac{1}{2}$ մեթր (180 ոտք)
տեղ բարձրացաւ, ամէն շէնքերէն ա-
ւելի բարձր ելելով . և բոլոր մայրա-
քաղաքին վրայէն անցնելէն ետեւ՝ ե-
լած տեղէն $3\frac{1}{2}$ փարսախ հեռու Շա-
թընէյ ըսուած տեղը իջաւ : Ի՞նչ գիտ-
նալու է որ Տէկէնը պզտի օդապարիկ
գունատ մըն ալ կը գործածէր . առանց
անոր անկարելի էր այնչափ բարձրա-
նալ, ու այնչափ ատեն օդուն մէջ կե-
նալ :

Ի՞նչ ծանօթութիւններս թերեւս օգ-
տակար կրնան ըլլալ անոնց՝ որ ետեւէ
են օդապարիկին նոր դիւրութիւն մը
տալու, և ուղածնուն պէս անիկայ
կառավարելու : Եւրոյն ըլլալ որ ատե-
նով հնարք մը գտնեն նաեւ թռչելով
քաղաքէ քաղաք երթալու, ինչպէս
որ այլեւայլ մարդիկ կը ըսուին՝ աս բա-
նիս ետեւէն իյնող . բայց ան ժամա-
նակը դեռ մեզմէ հեռու կ'երենայ :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Նիհանկիր :

Ի. Բ. ՊԵՐ շահը երբոր 1605^{ին} մեռաւ,
տեղը յաջորդեց իր տղան Նիհանկիր,
որ ծնած էր Փաթիհփուր քաղաքը
1569^{ին} : Քանի որ ողջ էր հայրը, ա-
սոր անունը սուլդան Սելիմ կ'ըսուէր .
թագաւոր նստելէն ետքը՝ ըսուեցաւ
Նուրէտտին Սէհէմմէտ Նիհանկիր
շահ : Բնութեամբ շատ լաւ կատա-
րելութիւններ ունէր, բայց այնպիսի
մեծ թագաւորի մը վայելուչ կտրը-
ճութիւնն ու մեծանձնութիւնը չու-
նենալուն համար՝ իր տէրութիւնը
չկրցաւ ծաղկեցնել, մանաւանդ թէ
շատ կռիւներու ալ պատճառ եղաւ :
Ի՞նչ թագաւորին պատմութեանը մէջ
խիստ հռչակաւոր է յաջորդ դիպուա-
ծը :

Ի՞նչ աս անունով աղքատ թաթա-
րին մէկը՝ Հոդկաստանի հարստուիը
լսելով, սիրտը կը վառուի որ իր հայ-
րենիքէն ելէ՝ հոն երթայ, ընկերն ալ
հետը, յուսալով որ յաջող քաղցի մը
հանդիպին : Նամբան մեծ անապա-
տէն անցնելու ատեն՝ ասոնց ճամբու
պաշարը կը հատնի . ան դժբաղդու-
թեան ատեն աղջիկ զաւակ մըն ալ
կը ծնի ասոնց : Եւրոյն ծնողքը կը մտա-
ծեն թէ կարելի բան չէ որ ան յոգ-
նածութեան ու թշուառութե մէջ
տղան ալ առնեն հետեւնին տանին,
ուստի լալով ողբալով կ'որոշեն որ թռ-
չուն տղան անապատին մէջ, ու իրենք
առաջ կ'երթան : Ի՞նչ դիէն կ'եր-
թան, մէկ դիէն ալ կը դառնան ան-
դադար կընային ան ծառին՝ որուն
տակը թողեր էին իրենց զաւակը .
բայց ան ծառը երբոր աչուրներնէն
կը ծածկուի, մօրը սիրտը կ'ելէ, ալ
չկրնար առաջ երթալ . հայրը ետ կը
դառնայ որ աղջիկը առնէ . քովը մօ-
տենալուն պէս՝ տեսնէ որ ահագին
սև օձ մը կը կը կը պտըտի զաւակին
չորս դին . խեղճ հայրը վախէն կան-